



[WWW.ATHAREBARTAR.COM](http://WWW.ATHAREBARTAR.COM)

## مجموعه برگزیدگان (۶)

برگزیده سال ۱۳۸۴ فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران

# علی نصیریان

زندگی و آثار



انتشارات فرهنگستان هنر

زمستان ۱۳۸۴

## فهرست مطالب

۹ .....	سخن نخست
۱۱ .....	مقدمه
۱۳ .....	زندگینامه استاد علی نصیریان / مرjan Amir Arjmand
۴۳ .....	مقالات
۴۵ .....	درباره علی نصیریان و آثارش (هنر نمایش در ایران) / اکبر عالمی
۶۱ .....	از بلبل سرگشته تا رؤیا: نگاهی به نمایشنامه‌های علی نصیریان / حسین فرجی
۷۷ .....	علی نصیریان و تئاتر تلویزیونی در ایران / داریوش مؤذیان
۹۵ .....	گفتگوها
۹۷ .....	گفتگو با استاد عزت الله انتظامی
۱۰۳ .....	گفتگو با سید محمد بهشتی
۱۰۷ .....	گفتگو با ایرج راد
۱۱۳ .....	از نگاه علی نصیریان
۱۱۵ .....	وضعیت تئاتر در شهرستانهای ایران
۱۲۵ .....	گاهشمار زندگی هنری علی نصیریان
۱۴۱ .....	تصاویر

## سخن نخست

فرهنگستانهای جمهوری اسلامی ایران هر سال طی مراسمی با حضور رئیس جمهور و شخصیتی‌های علمی کشور چهره‌های برجسته علمی، ادبی و هنری کشور را معرفی می‌کنند. مجمع عمومی فرهنگستان هنر در نشست مورخ ۱۳۸۴/۱/۱۷ که به ریاست مهندس میرحسین موسوی برگزار گردید، با آرای اعضای پیوسته، جناب آقای علی نصیریان را به عنوان چهره برگزیده این فرهنگستان برای سال ۱۳۸۴ انتخاب کرد.

علی نصیریان از هنرمندانی است که مرزهای بین هنر و زندگی را برداشته است، چنان‌که زندگی او عین هنر او و هنر او عین زندگی اوست. نصیریان حس هنری، تفکر پژوهشی، عشق به میهن و تعهد به فرهنگ ایرانی - اسلامی را یکجا با هم دارد. او بازیگری بی‌نظیر، نمایشنامه‌نویسی نوآور و پژوهشگری مدلبر است. نصیریان پس از دهها سال خدمت بی‌وقفه به جامعه هنری، هنوز چنان عاشقانه نسبت به هنرمندان جوان، متعهدانه نسبت به فرهنگ خودی و مسئولانه نسبت به وضعیت هنر به ویژه تئاتر و سینما سخن می‌گوید که شور و امید در دل پیر و جوان جوانه می‌زند.

انتخاب علی نصیریان را به عنوان برگزیده فرهنگستان هنر به ایشان و جامعه نمایشی و سینمایی و همه هنرمندان تبریک گفته، امید است این تجلیل‌ها نه تنها

موجب دلگرمی هنرمندان بزرگی مثل نصیریان شود، بلکه بارقه‌های امید را در دل جوانان ایجاد کند و همچنین زمینه‌های بازاندیشی و تحول در استفاده بهتر از این پیشکسوتان عرصه هنر، از جمله هنرهای نمایشی کشور را فراهم آورد. در پایان از مؤلفان و گردآورندگان مقالات و نیز دست‌اندرکاران چاپ و انتشار این مجموعه تشکر و سپاسگزاری می‌شود.

بهمن نامور مطلق  
معاون پژوهشی فرهنگستان هنر

## مقدمه

ارتقای فرهنگ و هنر ایران اسلامی به جایگاهی که شایسته و در شان آن است، بی‌مدد کارساز و اندیشه راهگشای فرزندان آن میسر و ممکن نخواهد بود. بحمدالله و المنه آسمان هنر ایران نیز هیچ‌گاه از این ستارگان درخشان بی‌بهره نبوده و نخواهد بود.

تاریخ فرهنگ و هنر این سرزمین همواره گویای این بوده است که هنرمندان بزرگ همیشه از متن جامعه برخاسته‌اند، ارتباط خود را با آن حفظ کرده‌اند، به هویت و فرهنگ خود توجه نموده و آن را متناسب با روزگار خود در قالب آثار هنری بازنموده‌اند، برای رسیدن به قلة معرفت و هنر از هیچ تلاش، کوشش و ریاضتی فروگذار نبوده، آموخته‌اند و آموزش داده‌اند و مهم‌تر از همه درست زیسته‌اند.

... و علی نصیریان این همه را یکجا دارد. او یکی از هنرمندانی است که همواره بر تارک هنر این مرز و بوم خصوصاً هنر نمایش و سینما درخشیده است.

او اکنون در هفتاد و یک سالگی، تجربه پنج دهه تلاش بی‌دریغ و کم‌نظر را در اعتلای هنر نمایش به‌همراه دارد. یادآوری این نکته که بسیار نادر و کمیاب‌اند هنرمندانی که بیش از نیم قرن از عمرشان را به هنری خاص بپردازند، اهمیت کار نصیریان را مضاعف می‌نماید و مسئولیت ما را در مسیر شناخت هنر و هنرمندان این مرز و بوم و پاسداشت تجارب و اندوخته‌های آنها دوچندان می‌نماید؛ چرا که

همیشه آموخته و دیده ایم هرگاه اندیشه و تجربه بزرگان را تو شه راه خود قرار داده ایم، توانسته ایم گامهای بزرگی در مسیر پیشرفت و تکامل اجتماعی برداریم.

گذشته از حضور بی وقفه و مستمر علی نصیریان در فضای هنری کشور، بازی در نقشهایی ماندگار در تئاتر، سینما و تلویزیون، توجه ویژه و بجا به اشکال مختلف نمایش سنتی ایرانی از جمله تعزیه، سیاه بازی، پرده خوانی، نقالی، معزکه گیری و ... و استفاده خلاقانه از آنها در تئاتر نویسای آنزمان ایران، نظم و انضباط هنری، روحیه حساس و کنکاشگر در برخورد با مسائل و پدیده های اجتماعی و هوشیاری و قدرت بالا در تجزیه و تحلیل این مسائل و طرح هنرمندانه آنها در آثارش، توجه به زبان مردم و تلاش برای خلق هنری که بتواند با پیکره اصلی جامعه ارتباط برقرار نماید، سبب گردیده که آثار او از عمق هنری و اندیشه ای خاصی که از او انتظار می رود، برخوردار باشد.

خلاصه آنکه، تکریم هنرمند، اهتمام به هنر و بزرگداشت آن است؛ اهتمام به این امر، توصیه حکیمانه گذشتگان ماست که هنرمند باید قدر بیند و در صدر نشیند. بدین منظور فرهنگستان هنر علی نصیریان را به عنوان هنرمند برگزیده سال ۱۳۸۴ انتخاب نموده است تا از ایشان در جشن نام آوران فرهنگستانهای جمهوری اسلامی ایران و در کنار برگزیدگان فرهنگستانهای علوم، زبان و ادبیات فارسی و علوم پژوهشی به پاس یک عمر خدمت صادقانه و ارزشمند در راه اعتلای فرهنگ و هنر ایران زمین تقدير گردد. به همین مناسبت مجموعه ای که پیش روست حاوی زندگینامه و مجموعه مقالات و گفتگوهایی درباره علی نصیریان و آثار اوست. هر چند این مجموعه، حق مطلب را تمام و کمال درخصوص این هنرمند فرهیخته ادا نمی کند، اما قدم کوچکی است در راه حفظ سنت حسن احترام و پاسداشت بزرگان و فرهیختگان.

در پایان لازم از همه کسانی که در تهیه و گردآوری این مجموعه ما را یاری کرده اند، به ویژه جناب آقای شهاب پازوکی سپاسگزاری نمایم.

### علی منتظری

عضو پیوسته فرهنگستان هنر و  
رئیس گروه نمایش و ادبیات نمایشی

# زندگینامه استاد علی نصیریان

## **زندگینامه استاد علی نصیریان**

**مرجان امیرارجمند\***

### **دوران کودکی**

علی نصیریان در ۱۵ بهمن ۱۳۱۳ ه.ش در خانه‌ای واقع در میدان شاهپور تهران، کوچه مهدی خان و در خانواده‌ای متوسط، چشم به جهان گشود.

سالهای کودکی او بیش از دقیقه‌های شاد و لحظه‌های شیرین کودکانه، با طعم تلخ جنگ (جنگ جهانی دوم)، اوضاع بد اقتصادی، قحطی شدید و هرج و مرج داخلی همراه بود. وی در مورد آن سالها چنین می‌گوید:

اوضاع خیلی سختی بر ما گذشت. من تازه می‌خواستم به مدرسه بروم، آن هم در شرایطی که حتی نان هم گیر نمی‌آمد. زندگی بیشتر مردم تلخ و محنت‌بار بود؛ آب، هنوز لوله‌کشی نشده بود و آب انبارها و حوضها پُر از آلودگی بود. زمستانها آنقدر برف می‌آمد که ما نمی‌دانستیم چطور برفها را از

---

\* کارشناس ارشد کارگردانی تئاتر

حیاط بیرون بریزیم. بیماری، بیکاری و فقر بیداد می‌کرد؛ من تمام اینها را دیدم و لمس کردم و همین‌ها بعدها بر نوع نگاه و نیز در آثار تأثیری بسیار گذاشت.<sup>۱</sup>

در چنین شرایطی، علی نصیریان قدم به مدرسه گذاشت. گویی پس از گذشت سالها، هنوز پژواک گامهایش به گوش می‌رسد؛ گامهای کودکی که با قدمهای کوچکش هر روز بازارچه قوام‌الدوله و معیر را پشت سر می‌گذاشت تا به دبستان ایمان – که بخشی از باغ و عمارت معیرالممالک بود – برسد و در طول این مسیر، او بود و دلی بسی تاب برای ایستادن پای بساط معركه‌ها، پرده‌خوانیها و ساز و ضرب لوطنی عنتری‌ها و مشتاقانه نگریستنشان و در نهایت، دیر رسیدن به مدرسه با تمام خستگی، زیر نگاه سنگین معلم و تمسخر همکلاسیها در گوش‌های از کلاس ایستادن!...

چه کسی می‌دانست او از مدرسه و مکتبی دیگر می‌آید. چه کسی می‌دانست کلاس درس او همان کوچه و بازار است. همان مردمی که آنقدر دغدغه آنها را داشت که بالاخره روزی زندگیشان را بر کاغذ آورد، تا برایش تا ابد ماندنی باشند. او مکتب‌نشین خیمه آن خیمه‌شب‌بازی بود که حرکات افسونگر مبارک سیاهش ساعتها چشمان درشت و جستجوگر این کودک کنجکاو را به خود جلب و وجودش را سراپا گوش می‌کرد. او مشتری مشتاق و همیشگی بساط آنها بود.

شاید اگر امروز آن نقالان، معركه‌گیرها، پرده‌خوان‌ها و خیمه‌شب‌بازهای محله‌های قدیم، یا آن درویش کشکول به دست مثنوی خوان بودند، چشمان درشت و مدهوش آن پسریچه اسیر نمایش و بازی را، از پس غبار سالیان، بازمی‌شناختند؛ پسرچه‌ای که ساعتها متمادی به دقت آنها را نگریسته و تمام حرکات و گفتگوها را به ذهن می‌سپرد و تمام راه بازگشت از مدرسه به خانه، همه صحنه‌ها را با صدای بلند و کودکانه بازمی‌خواند. آری، نصیریان مشتری آشنای سالیان دور همه آنها بود.

در آن هنگام در حوالی خیابان مولوی، کوچه وزیر نظام، باغ و بازارچه معیر و ساعت مشیرالسلطنه، خانه‌ها و باغهای بزرگ اعیان و اشراف در هنگام جشن و شادمانی، میزبان نمایشهای شادی‌آور عامیانه بود. بدین منظور حوض بزرگ وسط حیاط با چند تخت روی آن، تبدیل به صحنه‌ای ساده برای اجرای نمایشهای

۱. مصاحبه اختصاصی نگارنده با استاد علی نصیریان، آبان ۱۳۷۸.